

DE SPAARBANK FRANEKER

16 Augustus

1838

16 Augustus

1938

DE SPAARBANK FRANEKER

16 Augustus

1838

16 Augustus

1938

BIBLIOTHEEK
ACADEMIE
VAN FRANEKER
sinds 1985

L. S.

Hiermede hebben wij het genoegen U ter gelegenheid van het gedenken van het 100-jarig bestaan onzer Spaarbank een gedenkschriftje aan te bieden.

De Boekhouder:

T. MULDER.

De Directeuren:

W. KONING, Voorzitter.

F. W. STEENHUISEN, Secretaris.

C. HOEKSTRA, Penningmeester.

W. B. AALBERS.

W. JENSMA.

DE OPRICHTING

Bij het gedenken van het honderdjarig bestaan van De Spaarbank te Franeker gaan als vanzelf onze gedachten terug naar den tijd der oprichting en rijzen de vragen: Hoe was die tijd en wie waren de mannen, die deze instelling hebben gesticht en gedurende de eerste jaren hebben beheerd?

De eerste decennien van de negentiende eeuw zijn voor ons vaderland, voor ons gewest en voor onze stad wel zeer bewogen geweest.

Tot 1812 stond het land geheel onder Franschen invloed, eerst als Bataafsche republiek, toen als koninkrijk Holland en eindelijk als deel van het keizerrijk.

Daarop volgden de uitroeping van Willem I als koning der Noordelijke Nederlanden, de vereeniging met de Zuidelijke Nederlanden, de afscheiding van België in 1830 en de gewapende vrede tot 1839.

Al deze gebeurtenissen, die de ontredde van de financiën van staat en gemeenten veroorzaakten, zijn natuurlijk ook van grooten, vaak schokkenden invloed geweest op den economischen toestand.

Wat speciaal Franeker betreft, de achteruitgang van de Hooge School, hare opheffing en vervanging door een Athenaeum en eindelijk de sluiting van deze onderwijs-instelling zullen ongetwijfeld nadeelige factoren zijn geweest voor de welvaart van de burgerij.

Echter zullen de perioden van voor- en tegenspoed op het gebied van landbouw en veeteelt wellicht nog meer haren invloed hebben doen gelden.

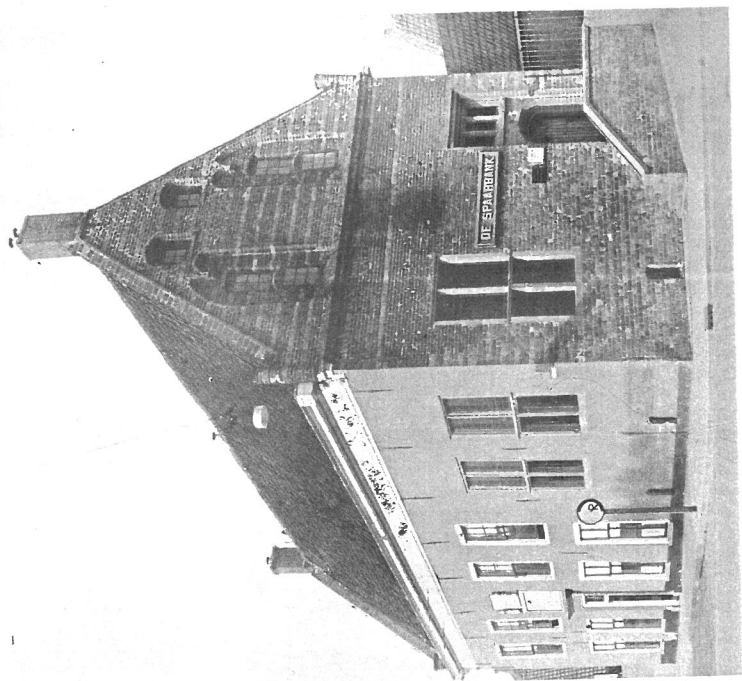
Immers tusschen ons landstadije en zijne landbouwende omgeving heeft door alle tijden een zeer nauw contact bestaan.

Uit de „Geschiedenis van den Boerenstand en den Landbouw in Nederland" van dr. H. Blink blijkt wel, hoe wisselend de kansen van den landman in de aan het stichtingsjaar van de Spaarbank voorafgaande jaren zijn geweest.

In de laatste jaren van de Fransche overheersching waren de prijzen der landbouwproducten hoog en ging het den boer financieel goed.

Na het herstel van Nederlands onafhankelijkheid hield die voorspoed nog enkele jaren stand; doch na 1816 volgde een tijd van teruggang. Vooral omstreeks 1823 begonnen de graanprijzen plotseling te dalen, mede door protectionistische maatregelen van de landen, waarheen de Nederlandsche producten werden uitgevoerd.

5

Oud-Botniahuis, thans Diaconie-Weeshuis, waarin de Spaarbank sedert 1 Juli 1921 zitting houdt, in het vertrek met de kruisramen.

4

Hoe scherp en snel die daling was, moge blijken uit de volgende aan
genoemd werk van dr. Blink ontleende gegevens:

Gemiddelde prijs per H.L.		1823
1804—1822		
tarwe	f 8.86	f 3.65
rogge	6.65	3.15
gerst	3.22	2.—
haver	3.16	1.20
boekweit	5.66	2.90

De slechte jaren voor den akkerbouw duurden tot na 1830.

De regering zag zich meermalen genoodzaakt in te grijpen, nu eens
ter voorkoming van al te hooge prijzen, zooals in 1816 (een jaar van mis-
gewas) dan weer om den landbouw bij al te diepen prijsval voor ondergang
te behoeden.

In 1835 kwam eene wet tot stand, waarbij een „schaaltarief” werd
ingevoerd. De strekking daarvan was, dat de rechten op in- en uitvoer zich
telkens zouden wijzigen naar de wisselende middenprijzen der binnen-
landsche granen.

Deze wet, die onder hevige protest van eene groote minderheid werd
aangenomen en ook later jarenlang fel is bestreden, kwam den landbouw
ten goede. Doch vooral de toenemende vraag naar Nederlandsche producten
uit Engeland met zijne snel opbloeiende industrie deed welvaart voor land-
bouw en veeteelt ontstaan, waarin de neringdoenden van Franeker om-
streeks 1838 zeker zullen hebben gedeeld.

De bedrijvigheid in ons stadje, dat destijds ruim 5000 inwoners telde,
was niet zonder betekenis. Volgens een lijst aanwezig in het stadsarchief
waren destijds hier gevestigd (alphabetisch gerangschikt): 1 chocolade-
fabriek, 3 goud- en zilversmederijen, 4 grutterijen, 1 hoedenfabriek, 1 hout-
zaagmolen, 1 huidenzouterij, 1 kaarsenmakerij, 7 kachelsmederijen, 2 koren-
molens, 5 molenmakerijen, 3 pannenfabrieken, 1 pelmolen, 1 pettenfabriek,
1 pottenbakkerij, 3 rijtuigenfabrieken, 3 sajettfabrieken, 3 scheepstimmer-
werven, 2 spinfabrieken, 3 steenfabrieken, 2 tabakfabrieken, 3 touwslage-
rijen, 1 zadelmakerij, 1 zeilmakerij en 4 zwartververijen.

Mag dus worden aangenomen, dat de levensvoorwaarden voor den
middenstand niet ongunstig zullen zijn geweest, het is zeer de vraag, of van
die voor de arbeiders hetzelfde kan worden gezegd.

Het dagloon van een timmerman bedroeg van 85 cent (in de winter-
maanden) tot f 1.20 (in den zomer).

In Februari 1838 betaalde de gemeente voor het maken van brand-
hout ten dienste der verwarming van het stadhuis 60 cent per dag.

Voor het leiken (baggeren) van de grachten werd 7 tot 10 cent per
uur betaald. Voor dezen arbeid werd steeds hooger loon toegekend dan
voor landwerk. De landarbeiders, die ongetwijfeld ook toen een groot deel
van de arbeidersbevolking uitmaakten, moesten het dus met een uurloon
van minder dan 10 cent stellen.

Al zullen de werkdagen, vooral in den zomer, lang zijn geweest, men
kan, in aanmerking nemende, dat de prijzen der eerste levensbehoeften
veelal niet lager waren dan tegenwoordig, wel de gevolgtrekking maken,
dat het levenspeil van een arbeidersgezin destijds, naar de tegenwoordige
opvattingen, laag was. Het feit, dat paardeboonen dikwijls als voeding op
tafel kwamen ter vervanging van brood en aardappelen, spreekt te dezen
opzichte eene duidelijke taal.

Dat het echter niet enkel de werkmansstand was, die het niet breed
had in die tijden, blijkt wel zeer duidelijk uit de notulen van het Departement
Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen van 13 Juli
1838, welke notulen tevens van belang zijn in verband met de oprichting
van De Spaarbank.

Daarin wordt n.l. vermeld:

2. Worden drie brieven vanwege het Hoofdbestuur medegedeeld,
inhoudende:

- a. ten eersten
- b. ten tweeden
- c.

Minister van Binnenlandsche Zaken, strekkende, om de overige
Departementen op te wekken, tot navolging van het Departement
Zutphen in het oprichten van eene Kas, bestemd tot het verlee-
nen van voorschotten aan *Ambtenaren* en *Gepensioneerden*,
teneinde hen te bevrijden van den woeker, welke door particu-
lieren bij het verstrekken van voorschotten op hunne tractemen-
ten en pensioenen wordt gedreven.

Werden de beide eerste berigten voor notificatie aangenomen, het
laatste achtte men hier ter stede niet van toepassing te kunnen zijn.

Ons medelid, den Heer A. Telling, kwam het wenschelijker en doel-
matiger voor, wanneer men te dezer plaatse *eene Spaarbank konde tot
stand brengen*.

Leden en bestuurders hierin met zijn Ed. instemmende, werden de
laatsten verzocht, om deze zaak zoo spoedig mogelijk in ernstige overweging
te nemen.”

In de bestuursvergadering van den 18en Juli d.a.v. kweet het departementsbestuur zich van deze opdracht blijkens het volgende extract uit de notulen:

„3. Op voorstel van den Heer A. Telling in de laatste vergadering des Departements deelde de Heer Feikema ons een plan mede, door zijn Ed. ontworpen ter oprigting van eene Spaarbank en bijzonder van eene hulpkas voor winterteering. Hetzelve zoude door Bestuurders in nadere overweging worden genomen, met de voorhanden zijnde reglementen van andere departementen vergeleken worden en zoodra mogelijk aan de beraadslaging van eene buitengewone vergadering van Leden worden voorgelegd.”

De hier bedoelde buitengewone vergadering van het departement had plaats op 1 Augustus 1838. In de notulen lezen wij:

„2. Bestuurders met de Leden des Departements geheel instemmende met het voorstel van den Heer Alb. Telling, in de vorige vergadering gedaan, omtrent het oprigten van eene Spaarbank te dezer stede, hadden deze buitengewone vergadering belegd, ten einde dit voorstel in nadere overweging te brengen en tot de oprigting eener Spaarbank, ware het mogelijk, te besluiten. Nuttig en wenschelijk werd het geacht, zoo men hierdoor de geringere klassen tot het besparen van gelden in den nood konde opwekken en alzoo besloot men, niettegenstaande de gegronde bezwaren, welke hiertegen in het midden werden gebragt, om van zulk eene Spaarbank de proef te nemen en de oprigting daarvan naar vermogen van Departements wege te bevorderen. Men vond alzoo goed, de Heeren A. Telling, D. Feikema, L. R. Fontein, T. C. Bôlger en J. A. Jorritsma tot de Directie van dezelve uit te noodigen en bij de aanneming hiervan te verzoeken, om een reglement voor dezelve te ontwerpen, teneinde hetzelve in de eerste vergadering aan de Leden ter beoordeeling voor te leggen.”

Het zou zeker belangwekkend zijn geweest, de „gegronde bezwaren, welke in het midden werden gebragt” te leeren kennen; doch de schrijver der notulen laat ons hieromtrent in het duister.

Wel blijkt duidelijk, dat de op te richten Spaarbank wel degelijk ook voor de mindergegoede ingezetenen zou zijn bestemd. In verband met hetgeen is medegedeeld betreffende den toestand van de arbeidersbevolking en wat uit de aangehaalde ministerieele missive bleek ten opzichte van ambtenaren en gepensioneerden, moet het ons, twintigste-eeuwers, wel toeschijnen, dat er een groot optimisme noodig was, om de bedoelde bevolkingsgroepen tot sparen in staat te achten.

Hier zij echter in bescheidenheid de grootere bevoegdheid tot oordeelen van den tijdgenoot boven die van den nazaat erkend.

De voortvarendheid, waarmede deze zaak in den tijd der trekschuit

werd behandeld, zou zeker in deze dagen van het vliegtuig geen slecht figuur hebben gemaakt. Immers de constituerende vergadering kon reeds worden gehouden op den 16en Augustus 1838.

Uit de notulen citeeren wij:

„1. Werd eene missive medegedeeld bij den Secretaris van de Heeren J. A. Jorritsma en A. Telling ontvangen, bij welke zij ook namens mede-directeuren kennisgaven,

dat de in de vorige buitengewone vergadering tot het bestuur der op te rigten Spaarbank benoemde Heeren zich allen deze benoeming lieten welgevallen,

dat zij zich alzoo reeds op den 4den l.l. hebben vereenigd, om uit te maken het *Bestuur van de Spaarbank te Franeker*,

dat zij ter bevordering van de orde in hunne vergaderingen uit hun midden tot President hebben benoemd den Heer Jan Antontus Jorritsma en tot Secretaris den Heer Mr. Albartus Telling, terwijl zich de Heer Douwe Feikema met de meer gewigtige en moeilijke betrekking van Boekhouder belast heeft,

dat zij, dadelijk zich onledig hebbende gehouden met het ontwerpen van eene wet voor de Spaarbank, dezelve hierbij inzenden, ten einde in eene vergadering van het Departement in overweging gebragt te worden, dat zij ter bekoming van een geschikt en onkostbaar lokaal besloten hadden zich te wenden tot Heeren Burgemeester en Wethouders met verzoek, dat Hun Ed.Achth. hun daartoe een vertrek op het Raadhuis gelieve af te staan,

en eindelijk, dat zij zich in de noodzakelijkheid bevinden, om tot aanschaffing van boeken, schrijfbehoeften, bestrijding van drukloonen en verdere van de eerste oprigting der Bank onafscheidbare kleine behoeften eenige uitgaven te doen, en het dus hun Ed. aangenaam zoude zijn, zoo hun een klein fonds uit de kas des Departements mogte worden aangezezen, waaruit zij hunne voorschotten te dier zake met overlegging der quantiteiten zouden kunnen terugbekomen.

Was het Bestuurders en Leden des Departements hoogst aangenaam, uit deze missive te mogen vernemen, dat de benoemde Heeren de directie der op te rigten Spaarbank gereedelijk op zich hadden genomen, met geen minder welgevallen zagen zij hunnen welwillenden ijver, in zich als het Bestuur derzelve zoo dadelijk te vereenigen, onderling de noodige werkzaamheden te verdeelen en een concept Reglement te ontwerpen.

2. Gaarne voldoet men aan hun Eds. verlangen en werd de Penningmeester, de Heer I. Telling, alzoo door de Leden gevolmagtigd, om hun Ed. uit de kas des Departements zoodanigen gelijken bijstand te ver-

DE OPRICHTERS.

JAN ANTONIUS JORRITSMA.

Directeur van de Spaarbank van 1838 tot 1845.
(De eerste president.)

Geboren te Sneek in 1799 of 1800, als zoon van Anasthasius Antonius Jorritsma en Nimea Dorothea Steenstra. Hij vestigde zich vóór of in 1823 te Franeker als koopman en fabrikant. Hij was gehuwd met Helena Schaap. Van 1842 tot 1849 was hij lid van den Gemeenteraad. In laatstgenoemd jaar overleed hij.

Mr. ALBARTUS TELTING.

Directeur van de Spaarbank van 1838 tot 1863.

Aan de levensbeschrijving van dezen grooten burger van Franeker, die zijne stad, zijn gewest en zijn vaderland zoovele belangrijke diensten heeft bewezen, door zijnen vriend Prof. F. de Greve is het volgende ontleend:

Hij werd 11 October 1803 te Franeker geboren als zoon van Isaäk

11

leen, als hun Ed. noodig zouden hebben tot aanschaffing van boeken enz., wordende de Secretaris gelastigd, dit besluit schriftelijk ter hunEds. kennis te brengen.

3. Hierop werd de Wet voor de Spaarbank door hunEd. ontworpen en ter beoordeeling ingezonden, aan de Leden arttulsgewijze voorgelezen en overwogen, die dezelve met uitzondering van eenige weinige kleine veranderingen en bijvoegselen volkomen goedgekeurden en alzoo arresteerden.

Onze Secretaris werd verzocht, deze nu gearresteerde Wet aan Heeren Directeuren der Spaarbank namens het Departement in dank terug te zenden, ten einde hunEd. dezelve ten spoedigsten konden laten drukken en in werking brengen nadat de oprigting dier Bank op de meest geschikte wijze zal zijn bekend gemaakt en aanbevolen aan hen, in wier belang dezelve zoude dienen."

Zoo was dan de oprigting van De Spaarbank een feit geworden, dat wij heden met groote dankbaarheid en hulde brengende aan de nagedachtenis van de oprichters gedenken.

De ondervonden welwillende medewerking bij het verzamelen der voor dit overzicht benooidigde gegevens van Mej. G. van Asselt, directrice van de Openbare Leeszaal en van den Heer G. Bosma, secretaris der Gemeente Franeker, zij hier met welgemeenden dank vermeld.

W. KONING,

Voorzitter.

Telling en Maria Allardi. Zijne eerste school was die van het Nutsdepartement.

Hij doorliep de Latijnsche school en werd op 16-jarigen leeftijd student aan het Athenaeum, deed in 1821 propaedeutisch examen te Utrecht en promoveerde in 1826 tot doctor in de rechten te Groningen.

Hij vestigde zich als advocaat te Leeuwarden en wijdde zich tevens aan letterkundig en oudheidkundig werk. In 1829 huwde hij met A. C. H. Huguenin.

Als tweede luitenant der schutterij nam hij deel aan den Tiendaagschen Veldtocht en keerde daarna terug naar Leeuwarden.

In 1833 werd hij benoemd tot Secretaris van Franeker en bewoonde van 1834 tot zijn levenseinde zijn geboortehuis, het Martenahuis.

In 1843 werd hij Kantonnier en was van dat jaar af tot 1848 lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal.

Toch vond hij nog tijd voor de vervulling van de volgende functiën: Curator der Latijnsche School, Dijksgedeputeerde, Ouderling, later Kerkvoogd, Secretaris van het Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, Voorzitter van het eerste Bestuur van het Gesticht voor Krankzinnigen, lid van den Gemeenteraad en van de Provinciale Staten enz.

Bij de herdenkingen van het 25- en het 50-jarig bestaan van het Nutsdepartement heeft hij de feestreden gehouden.

Van zijne hand verschenen verscheidene geschriften op oudheidkundig en litterair gebied, enkele in het Friesch, voor welke taal hij veel belangstelling had.

Hij ordende en registreerde het archief van de Gemeente en van het Klaarkampster weeshuis.

In 1863 overleed hij.

DOUWE FEIKEMA.

Directeur van de Spaarbank van 1838 tot 1860.

Geboren te Arum in 1799 als zoon van IJeb Feikema en Akke Eeltjes Kooistra. Hij vestigde zich tusschen de jaren 1826 en 1832 te Franeker als handelaar in granen en zaden. Zijne echtgenoot was Diemertje van Gelder, afkomstig van Wormerveer. In 1836 werd hij lid van den Gemeenteraad en in 1848 bij Koninklijk besluit benoemd tot wethouder. Deze functiën eindigden bij het in werking treden van de nieuwe gemeentewet. Later, van 1858 tot 1860, was hij opnieuw Raadslid. Van 1847 tot 1850 vertegenwoordigde hij de Stad Franeker als lid van de Provinciale Staten. Hij overleed te Franeker in 1860.

De door hem gestichte graanhandel werd voortgezet door zijnen zoon Eeltje en later door zijnen kleinzoon Douwe tot 1922.

LUDOLF REINIER FONTEIN.

Directeur van de Spaarbank van 1838—1847.

Geboren te Franeker in 1802 als zoon van Reiner Fontein en Rome-
lia Wilhelmina Wentholt.

Hij was gehuwd met Eritia Martha de Swart.

De door zijn vader in 1811 door overname van eenen bestaanden
houthandel begonnen zaak, die zich later zeer uitgebreide en gecombineerd
werd met steen- en pannenfabricage, werd door hem voortgezet. Zij be-
staat nog onder de firma Erven L. R. Fontein.*)

Van 1828 tot 1847 was hij commandant van de schutterij. Hij over-
leed in laatstgenoemd jaar.

TAEKE CORNELIUS BÖLGER.

Directeur van de Spaarbank van 1838 tot 1877.

Geboren 19 Maart 1797 te Franeker als zoon van den in 1784 uit
Duitschland, waarschijnlijk in gezelschap van Duitsche studenten, naar
Franeker gekomen Johan Michael Bölder en Cornelia Greijdanus.

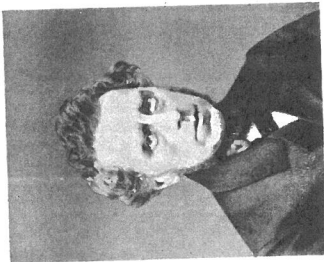
Na de Latijnsche school te hebben bezocht, studeerde hij aan het
Athenaeum. In 1822 deed hij admisse voor vroedmeester en voor heel-
meester of chirurgijn. Hij vestigde zich als vroed- en heelmeester te Fra-
neker en heeft meer dan eene halve eeuw de practijk uitgeoefend, gedu-
rende welken tijd hij heeft gewoond aan de Groenmarkt, waar nu de zaak
van de Velo Maatschappij is gevestigd. Hij was gehuwd met Jisselina
Bouwesdochter van der Meulen. In 1877 is hij overleden.

Hier achter volgen de namen en portretten van hen, die gedurende
meer dan 20 jaren lid van het college van Directeuren waren, alsmede het
tegenwoordige college.

*)De Heer D. Fontein Rz., die thans aan het hoofd der zaak staat, beheert sedert
jaren als penningmeester de gelden van het Nulsdepartement.

Mr. G. SCHOT
1847—1888

J. JELLEMA
1860—1877

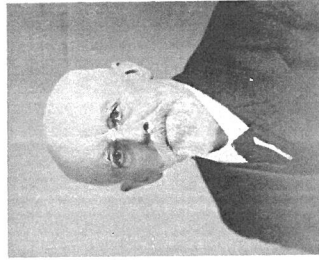
E. FEIKEMA
1860—1906

R. FONTEIN
1863—1884

G. HAIMA VAN DER WAL
1877—1899

K. VAN RIESEN
1888—1915

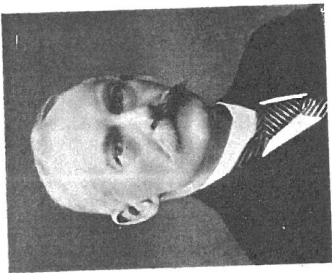
J. BOGTSTRA
1884—1908

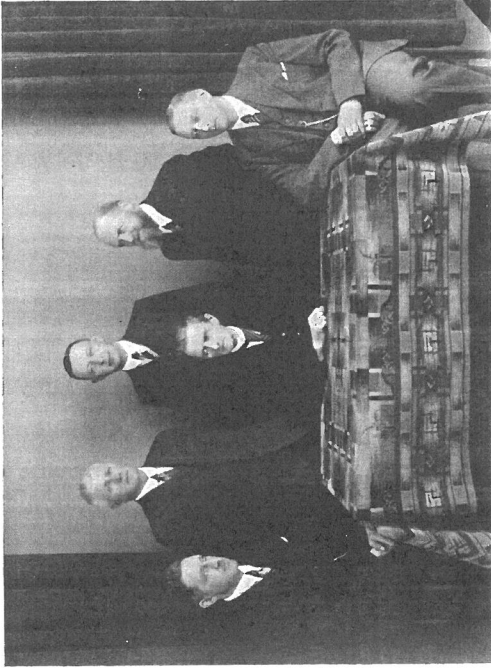
L. HOEKSTRA
1889—1912

S. PETRAEUS
Boekhouder
1874—1893

W. WESTRA
Boekhouder
1894—1923

De tegenwoordige Directeuren en de Boekhouder.
Zittende v.l.n.r.: F. W. Steenhuisen (secretaris), W. Koning (voorzitter),
W. Jansma. Staande v.l.n.r.: C. Hoekstra (penningmeester),
T. Mulder (boekhouder), W. B. Aalbers.

DE GESCHIEDENIS (1838—1938.)

Systematisch gerangschikt volgen hier de voornaamste voorvallen uit Honderd jaren geschiedenis van de Spaarbank, terwijl een gedetailleerd overzicht der resultaten als afzonderlijke bijlage hieraan is toegevoegd.

Op grond van historische overwegingen zijn de eerste 75 jaren uitvoerig beschreven, terwijl de bijzonderheden der laatste 25 jaren in beknopten vorm zijn vermeld.

Ten huize van de Erven Westendorp te Franeker waren Zaterdag, den 2en Augustus 1838, bijeen, de Heeren:

DOUWE FEIKEMA,
JAN ANTONIUS JORRITSMA,
LUDOLPH REINIER FONTEIN, en
Mr. ALBERTUS TELTING.
Mede uitgenoodigd, doch afwezig was de heer:
TAEKE CORNELIS BÖLGER.

Van deze eerste bijeenkomst van de Directeuren van De Spaarbank te Franeker vangen de notulen als volgt aan:

„De aanwezigen, met en benevens den heer T. C. Bølger, uitgenoodigd door het Bestuur van het Departement Franeker, der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, om uit te maken het Bestuur van de te Franeker op te rigten Spaarbank, zich die bemoeijing ten gemeenen nutte wel wilstende laten welgevalen en de verzekering ontvangen hebbende, dat ook de heer Bølger, door beroepsbezigheden nu verhinderd op te komen, daartoe bereidwillig is, constitueren zich, met en benevens gedachten Heer, als Directeuren der Spaarbank te Franeker.

Wordt benoemd tot President des Bestuurs de Heer Jan Antonius Jorritsma, tot Boekhouder de Heer Douwe Feikema en tot Secretaris de Heer Mr. Albertus Telling.

Men gaat over tot het ontwerpen van eene *Wet voor de Spaarbank* daarbij ten leiddraad volgende de Wet op de Spaarbank van Leeuwarden van den 29 January 1834 en een Ontwerp van den Heer Feikema bij het Bestuur des Departements ingeleverd.”

Het ontwerp van Wet voor de Spaarbank te Franeker werd na deliberaatie gearresteerd en besloten hetzelve toe te zenden aan het Departement.

20

mentsbestuur, met verzoek het aan de beoordeeling van de leden van het Departement te onderwerpen.

Bij missive zou het Gemeentebestuur worden verzocht de zittingen der Bank te mogen houden:

„op het Raadhuis in het lokaal des Vrederegerts en aldaar gebruik te mogen maken van een daar aanwezige kasten, alsmede om 's winters ter verwarming van het lokaal van de stadsturf te mogen gebruik maken, hetzij kosteloos, hetzij tegen eene door H.E.A. te bepalen retributie.”

Zaterdag, 18 Augustus 1838, waren alle leden van het Bestuur weder in vergadering bijeen:

werd gelezen een ingekomen missive van het Departement Franeker, der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, van den 17 Augs. 1838,

berichtende:

„dat de Leden des Departements met genoegen vernomen hadden dat Directeuren der Spaarbank, zich alszoodanig hadden geconstitueerd en eenen President, Boekhouder en Secretaris benoemd;

dat de Leden des Departements hunnen Penningmeester hadden gemagtigd om aan de Directie der Bank voor haar eerste oprigting en inwerkingbrenging, een geldelijk crediet te openen;

dat de Leden des Departements het ontwerp der wet hebbende overwogen, die hebben gearresteerd met navolgende veranderingen, enz.”

Volledigheidshalve is een afschrift van de origineele Statuten en Reglementen, zooals deze definitief zijn vastgesteld op den 16 Augustus 1838, als *bijlage* aan dit verslag toegevoegd.

„De Heer Telling berigt, dat het Stedelijk Bestuur, het gedaan verzoek, om een vrij lokaal, kast en brand op den raadhuijs, heeft ingewilligd, waarvan de resolutie echter nog niet is ingekomen.

Aan den Drukker Jongs wordt aanbesteed de leverantie van vijf-honderd exemplaren spaarbankboekjes met de wet, ingevolge de redactie daaraan door de vergadering des Departements gegeven, benevens vijf en twintig exemplaren der wet afzonderlijk, voor de som van twintig Guldens, alsmede de leverantie van een grootboek voor derien à veertien guldens.

Wordt besloten, dat de Bank met Zaterdag den 1en September zal geopend worden en dat, om daarvan aan het publiek de noodige kennis te geven, alsmede om deze inrigting aanbeveling te bezorgen, de Directie zich bij brief zal wenden aan Heeren Leeraren der onderscheidene Kerkelijke Gemeenten in deze Stad.

21

Alsmede zal buiten aan het Stadshuis onder de ramen van het lokaal een geschilderd bord geplaatst worden waarop het woord *Spaarbank*."

Dat de opening der Bank op den 1 September 1838 een feit is geworden, blijkt wel uit het volgende afschrift der Notulen van dien datum: „Zaterdag, 1 September 1838. Tegenwoordig alle de Leden.

De Bank wordt geopend. Door verschillende personen wordt belegd eene som van driehonderd vijf en dertig guldens. Acht spaarbankboekjes worden uitgegeven. De tijd der zitting verstreken zijnde wordt de bank gesloten.

Wordt besloten de heden ingebragte gelden te beleggen door gebruik te maken van eene door den heer L. Telling beschikbaar gestelde actie op het Stratenfonds te Franeker, groot / 500.— rentende 4% p.c, verschijnende 1 Mei, dus met rente tot heden te bekomen voor eene som van / 507.50. Doch daar de inleg slechts / 335.— bedraagt en er alzoo / 172.50 te kort schiet biedt de heer Feikema aan, laatstgenoemde som zoolang bij te leenen om uit de eerstinkomende inbrengelden aan hem teruggegeven te worden, waarin genoegen genomen wordt.

Is gelezen en voor notificatie aangenomen eene resolutie van Heeren Burgemeester en Wethouders dezer stad van den 18 Augustus j.l. no. 2/649, waarbij aan de Directeuren der Spaarbank wordt toegestaan ten gebruike het gevraagde lokaal op het Raadhuis en der daar aanwezige kasten, de dienst van een der stadsboden tegen billijke belooning en het vrij gebruik van stadsturf tot verwarming van het lokaal in den winter.

Wordt besloten aan Heeren Bestuursders van het Departement te zenden drie exemplaren van de wet op de spaarbank en voorts eenige exemplaren op de koffyhuizen en herbergen ter lezing te leggen."

Vanaf 1 September 1838 tot en met 5 Maart 1842 zijn de wekelijksche zittingen regelmatig genoteerd, steeds aanvangende en eindigende met de stereotiepe zinnen: „De bank wordt geopend." — „De bank wordt gesloten."

Totalen van inleg- en terugbetalingssommen werden hier vermeld, alsmede eventueele besluiten.

Daar het ongetwijfeld interessant is, iets omtrent het gebeurende in deze jaren te vernemen, worden de belangrijkste feiten hier in het kort gememoreerd.

De belangstelling van het publiek voor de nieuw geopende bank blijkt wel uit het verslag over de tweede zitting op Zaterdag, 8 September 1838, waar door tien personen, onder wie negen nieuwe inleggers, een

bedrag werd ingelegd van / 426.—. Het door den Heer Feikema, ten behoeve van den aankoop van de actie op het Stratenfonds, verleende voorschot, kon dientengevolge worden geresitueerd.

De overvloedige kasmiddelen werden op snelle wijze belegd en reeds 15 September 1838 werden: „twee actien op de Vlietsterbrug, ieder van / 100.— rentende 5 % op den 1 Mei, aangehandeld."

Blijkbaar voorzag de bank in een behoefte, want 29 September d.a.v. werd weder door zes personen een bedrag ingebracht van / 424.50. Er werd toen besloten op 1 October aan te koopen een verkrijgbaar gesteld aandeel in de negotiatie op de stadsstraten, waarvoor met rente besteed moest worden / 509.37%.

Gedurende 1838 werden kleine bedragen regelmatig ingelegd en deze bedragen werden weder op de meest zorgzame wijze door Directeuren belegd. Zoo waren einde 1838 nog vijf actien, ieder groot / 250.— op de Hervormde Kerk, aan het effectenbezit toegevoegd.

Bij den aanvang van het jaar 1839 werd door Directeuren besloten: „de noodige toebereidselen te maken ter beproeving van de uitvoering van het reeds bij de eerste oprigting der Bank voorgenomen plan, om zoodanige geringe arbeidslieden, die des zomers eene goede verdienste hebben, doch des winters weinig of niets kunnen verdienen, in de gelegenheid te stellen om door het inleggen van eene bepaalde som in de bank gedurende den zomer, des winters dat geld met eenen hoogen interest wekelijks terugtehalen.

Er wordt den secretaris verzocht een berigt en plan van inteekening te concipieeren om aan de leden des Departements en andere ingezetenen te worden aangeboden teneinde de noodige zekerheid te erlangen voor de middelen om het verlies aan renten op deze inrigting zullende loopen, te kunnen hoeden."

In de vergadering van 19 Januari d.a.v. werd het betreffende concept plan goedgekeurd en de secretaris met de expeditie er van belast.

Dat dit philanthropische plan door Directeuren met groote voortvarendheid ten uitvoer werd gebracht, blijkt wel uit de bespreking hiervan in de vergadering van den 2 Maart 1839, waarin ter tafel gebracht werd:

„het plan van inteekening op de inrigting ter bevordering van spaarzaamheid onder de mindere volksklasse, waarop voor eenhonderd drie en twintig aandeelen bleek te zijn ingeschreven en welke inrigting, alzoo ten uitvoer kon worden gelegd."

Men vond goed aan deze inrichting den naam te geven van WINTER-

ZORG. Teneinde hieraan de noodige publiciteit te geven, werd tot het drukken en verspreiden van driehonderd prospectus besloten.

Het is moeilijk te constataren in hoeverre deze „winterzorg” met succes bekroond is geworden. Wel komen nog enkele aantekeningen, hierop betrekking hebbend, in de notulen voor en wel in Maart 1840, toen door twee weduwen werd verzocht als inbrengsters voor de „winterzorg” te mogen worden opgenomen, hetgeen haar werd toegestaan.

Blijkbaar zijn in dat jaar geen verzoeken meer binnengekomen, want den 6 Maart 1841 werd genoteerd:

„dat door twee weduwen was gebruik gemaakt van de instelling der winterzorg, deze hadden gezamenlijk ingebracht f 10.60 en aan dezelfde gedurende derfien winterweken, hedenavond voor het laatst, uitgedeeeld ten bedrage van f 12.72.”

Het leek ons gewenscht, dit belangrijke feit, voor zoover het mogelijk was hierover iets te vermelden, in aansluitende volgorde te beschrijven. De chronologische rangschikking is hierdoor eenigszins verbroken, hetgeen dient te worden hersteld, door nog enkele tuschenliggende feiten te memo-reeren.

De bank ontwikkelde zich in 1839 op normale wijze. Zoo waren in het eerste kwartaal van dat jaar reeds weder negen actien op de Hervormde Kerk, ieder groot f 250.— aangekocht. Deze actie blijkt wel het beleggings-object bij uitnemendheid te zijn geweest in de eerste jaren.

Zooals reeds in den aanvang gezegd, werden de ingelegde gelden snel rentegevend gemaakt. Dit leverde wel eens moeilijkheden op bij eventueele terugbetalingen. Doch Directeuren waren steeds bereid, hetzij effecten over te nemen, hetzij gelden voor te schieten.

Het aantal inlagen in het eerste boekjaar bewoog zich in stijgende lijn.

Op 23 Maart 1839 werd door zeven personen ingelegd een totaal bedrag van f 1153.41; 25 Mei 1839 door veertien personen f 325.23; 22 Juni 1839 door tien personen f 323.14%.

12 October 1839 werd echter kennis gegeven van een opzegging van f 500.— en „wordt het niet de moeite waardig gekeurd het in kas gekomen geld in eenig effect te beleggen.”

In de notulen van 12 October 1839 lezen we:

„De rekening van het op 31 Augustus j.l. geslotene eerste boekjaar

opgemaakt zijnde, wordt bevonden, dat door de bank gedurende dat jaar aan renten is verdiend f 61.06%.

Er wordt staande de vergadering een brief geschreven en afgezonden aan Heeren Bestuurders van het Departement Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, met uitnoodiging om dag en plaats te bepalen om, ten overstaan van eene door hen te verzoeken Commissie uit het Stedelijk Bestuur, de rekening van het eerste boekjaar op te nemen, ingevolge art. 32 der wet.”

Het eerste boekjaar gaf dus een positief resultaat, mede ook al, omdat de „kosten van oprigting en inwerking brenging” door het Nutsdepartement waren gerestitueerd.

Den 26 October d.a.v. werd een missive van Heeren Departementsbestuurders gelezen en voor notificatie aangenomen, waarbij deze te kennen gaven:

„dat Hun ED. ten overstaan van eene Commissie uit het Stedelijk Bestuur op Zaterdag, den 2 November e.k. 's avonds 8 uur in 't lokaal der Spaarbank de rekening zullen opnemen van de Bank; verzoekende, dat de kosten van vertering bij die comparitie te maken aan den Penningmeester des Departements worden opgegeven, welke die zal restitueeren.”

Als curiositeit dient nog te worden vermeld, dat intusschen nog werd „geresolveerd den stadsbode Haltsma, voor zijne bediening gedurende het nu afgehoopen boekjaar te vereeren f 5.— te betalen uit de onder den secretaris berustende dubbeltjes voor de uitgegeven spaarbankboekjes.”

Uit het voorgaande ziet men, hoe uiterst sober en minutieus het beheer van Directeuren was over de aan hen toevertrouwde gelden. Doch niet alleen het beheer, ook de administratie van die jaren is het toonbeeld van groote accuratesse. Teekend hiervoor is de bepaling van 21 December 1839, waarbij

„wordt goedgevonden, dat zoo dikwijls eene bladzijde in het Rekening-courantboek zal zijn volgeschreven en er dus eene overplaatsing, naar eene latere bladzijde zal noodig zijn, die bladzijde op welke de overplaatsing geschiedt, genummerd zal worden met dezelfde nummers, die de daaraan naast voorafgaande bladzijde draagt, met bijvoeging van de Letter A en zulks opdat langs dien weg de reeks der nummers van de uitgegeven spaarbankboekjes, die overeenstemmen moeten met de nummers van de bladzijden in het Rekening-courantboek, nimmer worde verbroken en alzoo steeds de nummers op de laatst beschreven bladzijde in dat boek kunnen aanwijzen, hoeveel boekjes uitgegeven zijn.”

Hier volgen nog enkele bijzonderheden over het tweede boekjaar. Op den 29 Augustus 1840 werd het kasboek afgesloten en bleek gedurende het tweede boekjaar ingebracht en ontvangen te zijn de som van f 4238.10% en uitgegeven f 4090.43.

31 October 1840 werd de rekening opgemaakt. Aan rente bleek het kapitaal der bank bracht op de som van f 146.41%.

In Juli 1841 vinden we den aankoop vermeld van f 500.— actie op de Minnertgaster Polder, rentende 4½ %.

Dat de Spaarbank ook buiten de gemeente Franeker reeds bekendheid en goede reputatie genoot, blijkt wel uit een op 20 November 1841 ingekomen schrijven van de Algemeene Armvoogden van Sexbierum, waarbij deze verzochten om tijdelijk eenige gelden ten behoeve van een hurnentwege gealimenteerde in de Spaarbank te mogen beleggen, welk verzoek werd toegestaan.

Den 5 Maart 1842 eindigen deze zeer interessante en leerzame aantekeningen over de begingeshiedenis van de Spaarbank. Met algemeene stemmen werd toen goed gevonden en besloten:

„dat voortaan van de wekelijksche inbrengingen en uithalingen geene aantekening meer in het notulenboek zullen gemaakt worden daar zulks overtoollig geoordeeld wordt, omdat dit een en ander uit het kasboek ten genooge kan blijken; zullende alzoo voortaan alleen worden genotuleerd, de waarschuwingen van op tijd uit te halen gelden en wat verder buitengewoon mag voorvallen, der aantekening waardig.”

Tot en met 27 Juli 1850 komen nog sporadisch aantekeningen voor, waarvan hier de voornaamste volgen.

Den 14 Januari 1846 werd wegens vertrek van den heer J. A. Jorritsma naar elders, voor de functie van Directeur bij het Nutsbestuur voorbedragen de Heer N. Bogtsma. Tot voorzitter van Directeuren werd toen benoemd de Heer L. R. Fontein. Helaas heeft de Heer Fontein het voorzitterschap niet lang waargenomen, want reeds den 10 Juli 1847 werd ter vervulling van de buitengewone vacature van Directeur der Spaarbank te Franeker, ontstaan door het overlijden van den Heer L. R. Fontein, bij het Nutsbestuur voorgedragen de heer mr. G. Schot.

In het jaar 1850 werd door Directeuren overwogen, op grond van elders met goed gevolg getroffen maatregelen, om aan huisvaders, behorende tot de mingevoerde arbeidende klasse, kleine perceeltjes bouwland in huur uit te geven, teneinde daarop veldvruchten voor eigen wintervoorraad te bouwen, deze ook voor de Spaarbank na te volgen en toe te passen.

Dat dit voorgenomen plan slechts na rijp beraad ten uitvoer werd gebracht, blijkt wel uit de uitvoerige aantekening hierover in de notulen van 20 Juli 1850, waarin gezegd wordt:

„dat deze bemoeijng niet zoude kunnen geacht worden kwalijk over een te stemmen met het doel en de strekking onzer inrigting, als beoogende niets anders, dan verbetering van het lot der min gegoede volksklasse;

dat door den aankoop van een voor dit doel geschikt stuk land, tevens het reservfonds der bank en een gedeelte der ingebragte gelden, volkomen veilig en zonder gevaar voor nadeel onafscheidelijk van belegging in staatseffecten, zoude kunnen worden geplaatst en zoodanige kapitaalsbelegging temeer wenschelijk wordt, naarmate de gelegenheid tot bekoming van actien op de stad, de kerk en dergelijke, welke aan geene rijzing en daling onderhevig zijn, schaarscher wordt;

dat ook bij mislukking van het voorgestelde doel, de verhuring bij kleine perceeltjes aan arbeiders, nog de weg tot publieke verhuring steeds gereedelijk zal openstaan, teneinde het te besteden kapitaal, eene behoorlijke rente te doen afwerpen;

dat er zich thans eene goede gelegenheid opdoet, ter verwezenlijking van deze bedoelingen, daar publiek te koop is geveild een stuk bouwland even buiten de stad, langs de Brouwersvijver gelegen, kadastraal bekend sectie B no. 241, groot 1-56-80 B naar naam en faam vier en een halve pondematen, voorloopig beschreven op f 430 per pondematen.

dat eindelijk Directeuren volkomen bevoegd te achten zijn om zonder magtiging van of ruggespraak met eenigen anderen autoriteit deze aankoop, beschouwd als middel tot geldbelegging, te doen.”

Eenparig werd toen besloten bedoeld perceel land voor de Spaarbank aan te koopen, hetgeen enkele dagen later geschiedde voor de som van f 1980.— behalve de kosten ad 10 %.

Wij meenden de aangevoerde beweegredenen, op grond waarvan tot den aankoop van bouwland werd besloten, eenigszins uitvoerig te moeten releveeren, temeer omdat dit zoo'n belangrijk besluit is geweest, in het bijzonder voor de Franeker arbeiders, welke zich nog heden ten dage bij tientallen aanmelden als sollicitanten naar een begeerden „spaarbanksakker.” (In den volksmond gemeenlijk „Stadsakkers” genoemd.)

Volledigheidshalve voegen we hieraan toe, dat 88 jaren, na dit genomen besluit, 157 perceelen (zoogenaamde akkers) in totaal groot 7-50-97 H.A. door de Spaarbankdirectie tegen billijken prijs aan arbeiders in huur worden gegeven, waaruit wel duidelijk blijkt, dat het toenmalige inzicht in deze beleggingsmaterie door latere Directeuren ten volle is gedeeld.

De eerstvolgende aantekeningen in het sedert de oprichting van de Spaarbank bestaande notulenboek, vinden we d.d. 29 September 1888, van de hand van den toenmaligen secretaris, den heer Jan Bogtstra.

Een halve eeuw is voorbijgegaan en in die vijftig jaren heeft de Spaarbank zich op normale wijze ontwikkeld en is een bank van aanzien en betekenis geworden.

De oprichters zijn alle overleden en de opgevallen plaatsen zijn opnieuw bezet. De nieuwgekomenen hebben het werk van hun voorgangers voortgezet, op dezelfde wijze en op gelijken voet, allen hetzelfde doel voor oog, de Spaarbank — volgens artikel 1 van haar wet „bijzonder daargesteld ten behoeve van minvermogensden” — tot groei en bloei te brengen en de aan hen toevertrouwde gelden op de meest veilige en zekere wijze te beleggen.

Dat na vijftig jaren geheel in den geest van de oprichters was gehandeld, blijkt wel uit de balansen van dien tijd. Gezien echter een hiaat van acht en dertig jaren in de notulen, zou het een enorm werk zijn, om eventuele bijzonderheden uit de balansen te moeten opmaken.

De Heer Bogtstra heeft echter dit tijdvak grondig onderzocht en zijn bevindingen uitvoerig te boek gesteld.

Zonder iets te kort te doen aan de verdiensten van andere Directeuren, kunnen we niet nalaten, uit erkenning voor zijn analytische werkzaamheden, zijn naam hier meer in het bijzonder te vermelden.

Wij zullen hier en daar een greep doen uit de aantekeningen van den Heer Bogtstra, welke voor dit overzicht van belang kunnen zijn.

Geconstateerd wordt, dat de laatste notulen zijn, die van de vergadering gehouden 27 JULI 1850, waarbij melding gemaakt wordt van den aankoop van een stuk bouwland aan de Brouwersvijver te Franeker.

In het jaar 1885 is datzelfde stuk bouwland voor de som van / 4500.— uit de hand verkocht aan de Gemeente Franeker, welke het plan had, daarop gebouwen te stichten, tot uitbreiding van het alhier bestaande Frankzinnigengesticht.

De notulen dier vergadering zijn, evenals alle voorgaande, geteekend door Mr. A. Telling, in kwaliteit van secretaris, welke betrekking ZEd. tot aan zijn overlijden in het jaar 1863 heeft waargenomen. Later schijnt geen der Directeuren deze betrekking van secretaris opnieuw te hebben vervuld. Althans in de processen verbaal, die telken jare, na gedane rekening en verantwoording onder de balansen werden geschreven, waarbij behalve een opgaaf van den aftredenden en nieuw benoemden Directeur soms nog het een of ander buitengewoons „der aantekening waardig” staat

vermeld, is niets betreffende een nieuw benoemen secretaris aangevend.

In een d.d. 27 September 1888 gehouden bestuursvergadering, werd de Heer Bogtstra tot secretaris benoemd, die toen de werkzaamheden hervatte, waarmede zijn voorganger in Juli 1850 was geëindigd.

De Directie van de Spaarbank bestond toen uit de Heeren:

E. FEIKEMA, *president*,
J. BOGTSTRA, *secretaris*,
Dr. E. M. MULDER,
G. HAIMA v. d. WAL, en
K. VAN RIESEN,

welke heeren gevoelens van leedwezen betuigden ten aanzien van het feit, dat hun voorgangers het overbodig geoordeeld hadden, aantekening te houden van het buitengewoon verhandelde in hunne vergaderingen gedurende het tijdvak 1850—1888.

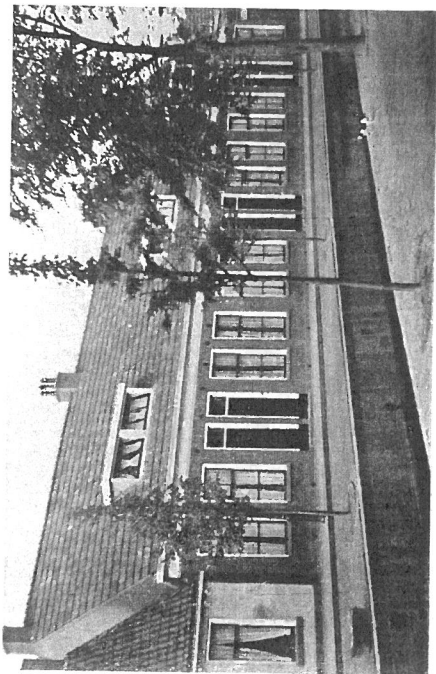
De opgemaakte rekeningen gedurende dat tijdvak leveren overtuigende en welsprekende bewijzen van belangrijke handelingen, waaruit onder vele anderen worden gereleveerd:

1. De aankoop van Bouwland, hetwelk in 1888 in totaal 13-26-90 H.A. bedroeg.
2. Het bouwen van achttien knappe woningen met keuken en tuin met het doel, deze voor een matige huur beschikbaar te stellen voor kleine burgerlieden.
(In 1872 werden zes aaneengrenzende woningen, staande aan de Heerengracht gebouwd, terwijl in 1877 nog twaalf dergelijke woningen werden gebouwd, staande aan de Noordergracht.)
3. Het verleen van geldelijken bijstand aan de alhier bestaande werkverschaffing.
4. Het verleen van geldelijken steun aan het Departement Francker der Mij. tot Nut van 't Algemeen, niet alleen tot instandhouding van de Gymnastiekschool en die van Handenarbeid, maar ook, om mede te werken, dat uitnemende redenaars als sprekers optraden in zijne openbare winteravondvergaderingen.

Ongetwijfeld zijn dit handelingen, welke niet zonder besprekingen zijn tot stand gekomen en het is ons aangenaam, dank zij de uitvoerige beschouwingen van den Heer Bogtstra, hiervan melding te kunnen maken.

Een halve eeuw was de Spaarbank nu gevestigd geweest in het Stadhuis, waar men gedurende twee uren 's weeks, met genot van vuur en licht, het vrije gebruik had van een vertrek, in dien tijd algemeen bekend als de „Spaarbankkamer.”

Met leedwezen namen Directeuren dan ook kennis van een missive van Burgemeester en Wethouders, d.d. 1 Maart 1889 no. 185/321, waarbij het voornemen werd te kennen gegeven tot indiening van een voorstel aan

De eerste zes arbeiderswoningen in 1872 gebouwd aan de Heerengracht.

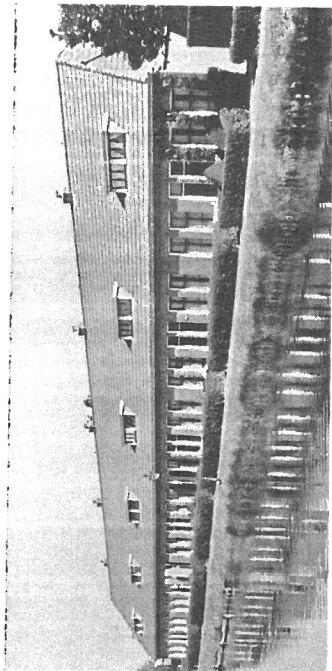
den Gemeenteraad, ter fine van intrekking van het Besluit van 18 Augs. 1838 en heffing van een jaarlijksche huur van f 100.—.

Bij uitvoerig schrijven werd hierop door Directeuren gerepliceerd. Nadrukkelijk werd te kennen gegeven, dat niet het door genoemd besluit voor de Spaarbank ontstaande geldelijk nadeel van overwegend bezwaar was, doch dat Directeuren betreunden, dat het gebrek aan verdere belangstelling moest worden toegeschreven aan „het lage peil waarop de finanties der Gemeente waren gedaald.” Indien het Gemeente Bestuur zich derhalve niet meer verantwoord gevoelde en daarom betreffend voorstel bij den Raad wenschte in te dienen, zouden Directeuren bereid zijn, bij eventueele goedkeuring, daaraan te voldoen, c.q. genegen zijn een huurcontract met de Gemeente aan te gaan met betrekking tot het gebruik van een vertrek

in het gemeentehuis tegen een jaarlijksche huur van „Honderd Guldens tot Stijfing der Gemeentekas.”

Bijkbaar werd het voorstel van B. en W. niet door den Raad verworpen, want 29 April d.a.v. werd het concept-contract, behoudens enkele wijzigingen, goedgekeurd en aan den Gemeente Secretaris teruggezonden.

Sedert de oprichting tot aan het jaar 1891 schijnt art. 32 der Wet door het Nutsbestuur steeds zoodanig te zijn geïnterpreteerd, dat voor een „Commissie uit het Stedelijk Bestuur van Franeker” permanent Burgemeester

De twaalf arbeiderswoningen in 1877 gebouwd aan de Noordergracht (De Spaarbankstraat).

en Wethouders werden uitgenoodigd, althans bij uitvoerig schrijven, d.d. 4 Maart 1891 aan Heeren Bestuurders van het Departement Franeker der Mij. tot Nut van 't Algemeen, werd hierop speciaal de aandacht gevestigd, en wel in het bijzonder op de toen nog van kracht zijnde Wet der Spaarbank, geconcipieerd door Heeren Oprichters en behoudens enkele wijzigingen goedgekeurd en vastgesteld door Heeren Bestuurders van het Nutsdepartement.

Bij art. 32 namen eerstgenoemden de verplichting op zich jaarlijks rekening en verantwoording van hun gevoerd beheer te geven aan laatstgenoemden en wel ten overstaan van een door het Nutsbestuur uit te noodigen commissie uit het stedelijk bestuur (Gemeente Raad) van Franeker.

Directeuren der Spaarbank vonden dan ook, dat genoemd art. 32 niets aan duidelijkheid te wenschen overliet ten opzichte van getal en keuze

dier Commissie, doch even duidelijk bleek ook, dat niet bedoeld werd een „Permanente Commissie van Burgemeester en Wethouders.”

Dit schrijven werd als volgt besloten:

„De tegenwoordigheid van een commissie uit de leden van den Gemeente Raad bij de opname der rekening, schijnt de oprichters wenschelijk te zijn voorgekomen, teneinde HED. persoonlijk in staat te stellen, de geldelijke administratie te kunnen beoordeelen, het doel en nut der instelling van nabij te aanschouwen en zoo mogelijk in wijden kring te verbreiden.”

Beleefdelijk werd derhalve in overweging gegeven, de traditioneele gewoonte van een permanente commissie in het vervolg te wijzigen en het recht van de leden van den Gemeente Raad te handhaven.

Uit het proces verbaal der jaarlijksche rekening en verantwoording gehouden ten gemeentehuize den 15 Maart 1891 blijkt, dat Heeren Nutsbestuurders zich volkomen met de in bovenvermeld schrijven gemaakte opmerking konden vereenigen en dientengevolge in afwijking van die traditioneele gewoonte, tot bijwoning dezer vergadering thans drie leden uit den Raad der Gemeente hadden uitgenoodigd, waarmede deze onjuiste interpretatie van art. 32 tot genoegen was geregeld.

(Bij de statutenwijziging van 13 Juni 1914 was ook art. 32 herzien. De door de Directie vastgestelde rekening en verantwoording, de winst- en verliesrekening, de balans en bijbehorende staten, moesten uiterlijk in de maand April overgelegd worden aan het bestuur van het Departement. De Commissie uit het Stedelijk Bestuur van Franeker kwam hierbij te vervallen.)

Uit de zoo juist genoemde jaarlijksche rekening zien we, dat reeds een omzet werd bereikt van meer dan een ton.

Het is dus begrijpelijk, dat Directeuren de groote verantwoordelijkheid, hun eventueele persoonlijke aansprakelijkheid en de hieruit voortvloeiende risico's gevoelden, zoodat begin 1892 in overweging werd genomen:

„dat de Spaarbank tengevolge harer jaarlijksche overwinsten gedurende een tijdvak van 53 jaren, langzamerhand eigenares was geworden van verschillende perceelen bouwland en arbeiderswoningen en bij onvoorziene omstandigheden, moeijelijk tegen de huurders dier eigendommen in rechten zou kunnen optreden, aangezien de Spaarbank geen RECHTSPERSONLIJKHEID bezat, kwam het Directeuren wenschelijk voor, om daarin te voorzien en te dien opzichte advys in te winnen van den heer P. J. Tadema, notaris, alhier.”

Het schriftelijk ingekomen advies luidde als volgt:

„aangezien de Spaarbank alhier is opgericht voor de wet van 1855, volgens welke een zedelijk Ligchaam de koninklijke goedkeuring nodig heeft om rechtspersoonlijkheid te verkrijgen en die wet geen terugwerkende kracht heeft, behoeft de spaarbank geen aanvraag te doen, maar is zij reeds een wettig rechtspersoon.”

Het getuigt van een goed inzicht, dat aan den zelfstandigheidsvorm van de Spaarbank aandacht werd geschonken, omdat dit ook voor de spaarders van groot belang is.

(Bij notarieele akte van 13 Juni 1914 werd geconstateerd, dat, ten einde allen twijfel omtrent het rechtskarakter weg te nemen, het kapitaal van de Spaarbank bestemd is een STICHTING te vormen, terwijl bij die akte tevens de STATUTEN, waardoor de Spaarbank wordt beheerscht, werden vastgelegd.)

Indien de belangen van stad en provincie het eischen, werden aanvragen tot overdracht van perceeltjes grond, in eigendom bij de Spaarbank, gereedelijk ingewilligd.

Zoo werden begin 1893 aan de provincie overgedragen 11½ Are Bouwland gelegen aan de stadsgracht ten zuiden der gemeente Franeker, ten behoeve van de doorgraving van een aldaar te maken kanaal.

De uitgegraven grond werd weder gebruikt tot verbetering en verhooging van een elders gelegen perceel bouwland en demping van slooten, hetgeen overigens geen voordeelige transactie blijkt te zijn geweest.

Enkele jaren later (in 1898) werden ongeveer twee H.A. bouwland verkocht aan den Noord Frieschen Locaal Spoorweg Mij., ten behoeve van den aanleg van een spoorweg.

Dat het landbezit ook wel last en moeite veroorzaakte, blijkt wel uit een mededeeling van den Voorzitter begin 1896:

„dat, aangezien er nu en dan, hetzij rechtstreeks, hetzij zijdelings kiachten bij de Directeuren der Spaarbank waren ingekomen over de slordige wijze, waarop de aan de Spaarbank behorende Landerijen, door sommige huurders werden onderhouden, die zelfs bij enkele tot verwaarloozing overging;

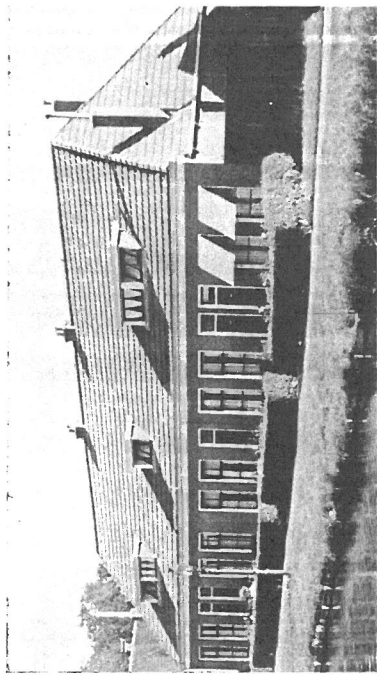
hij het wenschelijk, ja noodzakelijk achtte, dat daaraan voor goed paal en perk werd gesteld en de noodige voorzorgsmaatregelen daarvoor dienden te worden genomen;

aangezien het nu te veel gevegd zoude zijn, om één der Directeuren van de spaarbank met het toezicht over die landerijen en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden te belasten, stelde hij voor, daartoe eenen VASTEN DESKUNDIGEN OPZICHTER te benoemen met de opdragt

terwijl besloten werd daaraan zoo mogelijk nog in den loop van 1899 uitvoering te geven. Den architect-timmerman J. Nijdam zou worden opgedragen bestek en teekening te maken.

Ter verwezenlijking van dit plan moest echter nog tot aankoop van een stuk grond worden overgegaan groot 17 Are, welke koop tot stand kwam.

Op de gehouden aanbesteding tot bouw van vijf arbeiderswoningen waren medio September 1899 dertien inschrijvingen binnengekomen.

Vijf woningen in 1899 gebouwd aan de Noordergracht (Spaarbankstraat).

Gezien de snelheid, waarmede dit plan tot uitvoering werd gebracht, zal ook met den bouw wel de noodige spoed zijn betracht, alhoewel hierover verder niets staat geschreven.

Met den bouw van deze vijf woningen, was het huizenbezit in totaal op drie en twintig gebracht, hetgeen tot heden onveranderd is gebleven.

Bij de beëindiging van het boekjaar over 1900 bereikte de Reserve het bedrag van 50 mille, hetgeen wel als bijzonderheid over dat jaar kan worden medegedeeld.

Dit was, zooals de Heer Bogtstra zich in de jaarvergadering van 27 Febr. 1901 kernachtig uitdrukte:

„het resultaat van eene 62-jarige onverdroten arbeid, de vrucht van een zuinig finantieel beheer, gegrond op een solide en accurate boekhouding.”

van tijd tot tijd de landerijen van de Spaarbank rond te gaan, in oogenschouw te nemen en toe te zien of alles goed en naar behooren door de huurders onderhouden werd.”

Het voorstel van den Voorzitter werd met algemeene stemmen aangenomen en nog heden ten dage bewijst een Opzichter over de landerijen van de Spaarbank zijn goede diensten. Wij moeten hier echter aan toevoegen, dat gedurende de laatste jaren Directeuren steeds gezamenlijk een jaarlijksche inspectie over de landerijen houden.

Het jaar 1937 kenmerkte zich door een stroom van conversies. Doch het blijkt niet slechts het kenmerk van dat jaar te zijn geweest, waar in 1896 ook al een neiging tot converteren bestond.

In dat jaar werd bij missive van 7 September, gericht tot Heeren Gedeputeerde Staten van Friesland, ernstig geprotesteerd tegen het besluit van den Raad dezer Gemeente van 1 September 1896, om alle bestaande geldleeningen te converteren met uitzondering van een leening groot f 65000.— gesloten in 1894 tegen een rente van 3%.

Met grooten aandrang werd Heeren Gedeputeerden verzocht hun goedkeuring aan genoemd raadsbesluit te willen onthouden „als zijnde dit in lijnrechten strijd met alle begrip van billijkheid.”

Op vorenvermeld schrijven werd een extract uit het resolutieboek van H.H. Ged. Staten d.d. 17 Sept. 1896 ontvangen, berichtende, dat de Gemeente Raad van Franeker reeds in kennis was gesteld, met de bezwaren, die ook bij hen tegen de goedkeuring van dat besluit waren gerezen en zij daarom den raad verzocht hadden een herziening van dat besluit in overweging te nemen, zoodat bij de behandeling van bedoelde aangelegenheid op het adres van adressante zooveel noodig zou worden gelet.

Hiermede was dit conversieonweer voorloopig van de lucht.

Evenals thans nog, was er ook in „de negentiger jaren” groote belangstelling voor een spaarbankswoning. De aanvraag overtrof dan ook in den regel verre het aanbod, nochtans hadden Directeuren na de laatste stichting in het jaar 1877 gemeend vooralsnog daaraan geen uitbreiding te moeten geven.

Den 19 Augs. 1899 werd echter overgegaan tot ernstige bespreking van een plan, dat in vorige bijeenkomsten meermalen een punt van voorloopige discussie had uitgemaakt n.l. uitbreiding te geven aan het getal der zoogenaamde SPAARBANKSWONINGEN, staande aan de Noordergracht, waaraan volgens grootere aanvraag wel behoefte bestond.

Het plan werd na gehouden beraadslaging algemeen goedgekeurd,

Doch ook in een ander opzicht was dit jaar voor de Spaarbank van bijzondere beteekenis en wel wegens het feit, dat de voorzitter, de Heer E. Feikema, zijn veertig-jarig jubileum als spaarbankdirecteur herdacht.

Temeer was dit een belangrijke gebeurtenis, omdat de heer E. Feikema, zijn vader den heer D. Feikema, een der oprichters van 1838 in het jaar 1860 was opgevolgd, zoodat de Heeren Feikema gedurende een ononderbroken tijdvak van 62 jaren voor de belangen der spaarbank hadden gewerkt.

De heer D. Feikema had vanaf 1838 tot aan zijn overlijden in 1860, naast zijn functie van Directeur, de betrekking van boekhouder kosteloos waargenomen, welke werkzaamheden door zijn zoon tot het jaar 1874 werden voortgezet.

Op grond van toenemende administratieve werkzaamheden bij de spaarbank werd toen besloten een gesalarieerden BOEKHOUDER te benoemen, die door den heer Feikema met raad en daad werd bijgestaan, wanneer deze een beroep deed op zijn ervaring en kunde.

In meergenoemde vergadering van 27 Febr. 1901 werd de heer Feikema door mede-directeuren, bij monde van den heer Bogstra gehuldigd, uit welke rede wij deze bijzonderheden overnemen.

Einde 1902 schijnt de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Amsterdam het initiatief te hebben genomen, om te geraken tot een coöperatieve vereeniging van Nutsspaarbanken, althans bij missive van 6 Jan. 1903 berichtten Directeuren van de Spaarbank aan den Algemeenen Voorzitter van genoemde maatschappij, dat zij ongenegen waren mede te werken tot het vormen van een coöperatieve vereeniging van Nutsspaarbanken, zoowel wegens de gevorderde geldelijke toelagen, alsook, omdat zij zouden vreezen, dat juist de „daarstelling” van een zoodanige vereeniging zou kunnen leiden tot het scheppen van ontrouwe en nonchalante bestuurders van spaarbanken, daar de gedachte, dat bij een eventuele ontdekking de Mij. tot Nut van 't Algemeen tenslotte die zaken toch wel weer in het reine zou brengen en de door hen aan de inleggers veroorzaakte schade zou vergoeden.

Enkele jaren later zijn van de zijde van het Hoofdbestuur van de Mij. tot Nut van 't Algemeen te Amsterdam wederom pogingen in het werk gesteld tot instelling van een accountantsdienst en de stichting van een waarborgfonds.

Op de hierop betrekking hebbende circulaire werd wederom afwijzend beschikt.

Met het verloop der jaren namen de waarden der bank gestadig in

omvang toe, waardoor meer veiligheid een gebiedende noodzakelijkheid werd.

Zoo werd na afloop der zitting van 11 Febr. 1905 door den voorzitter gerapporteerd, dat het slot van de brandkast niet meer in alle opzichten aan zijn functies beantwoordde en zulks ook niet meer voldoende hersteld kon worden, terwijl de kast ook niet voldeed aan de eischen, welke men aan een solide brandkast kon stellen.

Unaniem werd tot aankoop van een nieuwe brandkast tot berging der geldswaarden en boeken besloten, terwijl de bestaande brandkast uitsluitend tot berging van het archief zou worden gebruikt.

In het laatste decennium der vorige eeuw werd door Directeuren bij het opmaken der jaarrekening veelvuldig van gedachten gewisseld omtrent waardeering van de onroerende bezittingen en effecten der spaarbank en eventuele afschrijvingen daarop.

Het getuigt toch van een goed finantieel beheer, de onroerende goederen bij waardedaling door afschrijving en effecten door waardeering tegen beurskoers periodiek in overeenstemming met de reële waarde te brengen, teneinde aldus een juist overzicht te verkrijgen.

De heer Bogstra heeft in November 1907 over dit thema uitvoerige pro en contra beschouwingen te boek gesteld, aan de hand van uittreksels uit verlies- en winstrekeningen der laatste tien jaren, waaruit wij het volgende citeeren:

„Met het crediet der spaarbank heeft het niets gemeens, dat op een bepaalden datum, de beurskoers door toevallige omstandigheden eenige procenten hooger of lager staat genoteerd.

Aanbeveling zou het daarom verdienen de aankoopsom van de effecten aan te nemen en niet te angstvallig rekening te houden met een vaak fictieve marktprijs op een bepaalden datum.”

Bij aflossing of uittolting van obligaties zouden immers de gelden weder à pari in de kas *móeten* terugvloeien.

Ook het toekennen van een hoogere of lagere waarde aan de landerijen achtte ZEd. denkbeeldig, omdat men er noode toe zou besluiten een stuk daarvan te verkoopen en dan bepaald zeker zonder schade.

En verder:

„door alzoo de kostprijs van effecten en landerijen voor de balans te behouden zou men vermijden telken jare groote schommelingen te constateren.”

Deze zienswijze schijnen Directeuren echter niet eenparig te hebben gehuldigd, althans na uitvoerige besprekingen werd tot waardeering der

effecten tegen beurskoers per 2 Jan. besloten, terwijl voor de overige bezittingen bepaalde waardeeringen werden vastgesteld.

De Heer Bogstra heeft tijdens de vervulling van het secretariaat veel werk voor het archief gedaan en zoo vinden we 11 Maart 1908 zijn uitvoerige afscheidsrede geschreven.

In de bijeenkomst van Directeuren met Nutsbestuur op dien datum moest de Voorzitter tot zijn leedwezen kennis geven, dat de Heer Bogstra wegens gevorderden leeftijd van 84 jaren, zich niet meer herkiesbaar wenschte te stellen.

Op een hartelijke toespraak van den Voorzitter, den Heer van Riesen, antwoorde de Heer Bogstra met een uitvoerige rede, welke, voor het doel van dit verslag als van geen belang zijnde, buiten beschouwing wordt gelaten.

Wij memoreeren dit hier echter als bijzonderheid, omdat den scheiden nestor op grond van alles, wat hij in het belang der spaarbank had gedaan, het EERE LIDMAATSCHAP DER SPAARBANK werd aangeboden.

Uit de processen-verbaal der jaarlijksche gecombineerde vergaderingen van Nutsbestuur en Spaarbankdirectie blijkt, dat er in al die jaren steeds een goede verstandhouding tusschen beide collegies heeft bestaan.

In den loop der jaren werden aan het Departement regelmatig subsidies verleend, zooals reeds eerder in dit verslag is vermeld, alsmede aan andere nuttige instellingen ter plaatse.

Zoo werd in de gecombineerde vergadering van het bestuur van het Departement Franeker der Mij. tot Nut van 't Algemeen en de Directie van de Spaarbank op 28 Janr. 1913 nog besloten tot een bijdrage in de oprichtingskosten van de Openbare Leeszaal en Bibliotheek alsmede van een jaarlijksche contributie.

In deze vergadering werd echter ter kennis van het Nutsbestuur gebracht, dat binnenkort de gewijzigde statuten van de Spaarbank ter goedkeuring zouden worden aangeboden, waarin tevens de financieele verhouding tot het Nutsdepartement op afdoende wijze was geregeld. Hierdoor zou een einde worden gemaakt aan de eenigszins tweeslachtige verhouding tusschen Departement en Spaarbank. De Spaarbank zou zich dan voortaan kunnen onthouden van alles, wat op den weg van het Nutsdepartement lag, door hetwelk dan eventueele subsidies zouden kunnen worden verleend, welke tot nu toe regelmatig door de Spaarbank waren gedaan.

De gewijzigde statuten werden definitief vastgesteld bij notarieele akte van den 13 Juni 1914.

Aan het Nutsdepartement zou voortaan 50 % van de netto bedrijfs-winst worden uitgekeerd, indien uit de balans van eenig boekjaar bleek, dat de Reserve minimaal 20 % van het aan Inleggers verschuldigde kapitaal bedroeg.

Door deze regeling met het Nutsdepartement werd een einde gemaakt aan subsidieverleeningen door de Spaarbank.

Bij het inwerkingtreden van de gewijzigde statuten was een ruim vijf en zeventigjarig tijdperk sedert de oprichting van de Spaarbank afgesloten.

Het tijdvak 1914—1918, de jaren van den wereldoorlog, met hun schokkende gebeurtenissen en economische ontredde, vormt een moeilijke periode in de geschiedenis van de Spaarbank.

In de Augustusdagen van 1914 ontkwam ook de Spaarbank te Franeker niet aan een run en werd door velen het tegoe opgevraagd.

Tegenover een inleg in 1914 van f 66.715.39% staat een terugbetaling van f 101.370.75%.

Ook gedurende de vier volgende jaren overtreffen de terugbetalingen de inlagen aanmerkelijk, zij het met geringer verschil dan in 1914.

In verband met het bovenstaande vestigen wij de aandacht op de stijging van het tegoe van inleggers gedurende de na-oorlogsjaren en den toenemenden bloei der bank.

Men vergelijkte de schuld aan Inleggers per 31 December 1918 ad f 263.221.14, met die van ongeveer twintig jaren later, toen het miljoen werd overschreden, het tripleeren van de Reserve, in 1918 f 80.383.56 bedragende en in 1937 f 240.333.09%.

Tegen het einde van 1918 werd een schrijven ontvangen van Burge-meester en Wethouders der Gemeente Franeker, waarin de wenk werd gegeven om naar een ander lokaal om te zien, daar de spaarbankkamer in het Stadhuis voor andere doeleinden moest worden gebruikt.

Uit de notulen van 2 Januari 1919 blijkt, dat Directeuren dezen wenk erg onaangenaam vonden, omdat het een geschikt lokaal was en de Spaarbank er ongeveer tachtig jaren haar zetel had gehad.

Nadat reeds naar verschillende gelegenheden was omgezien, werd in de vergadering van 20 Mei 1920 een aanbieding behandeld van de Voogden van het Diaconie Weeshuis der Nederduitsch Hervormde Gemeente te Franeker, om de zittingen van de Spaarbank te houden in een vertrek van genoemd weeshuis.

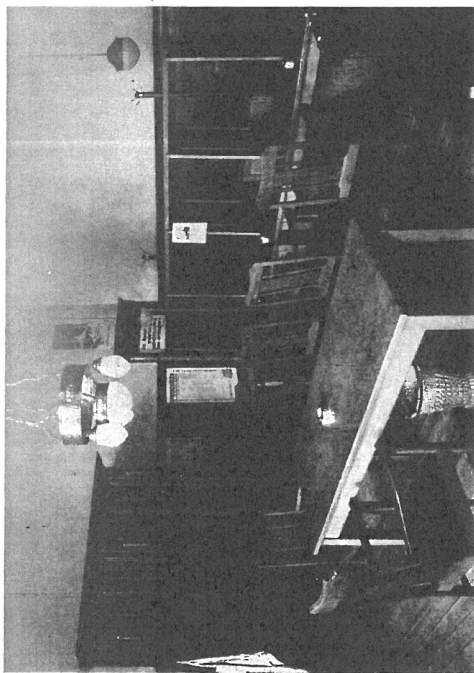
Gezien den gunstigen stand van het gebouw, werd besloten op dit aanbod in te gaan.

Nadat een huurovereenkomst, ingaande 1 Januari 1921, was aange-

gaan, werd het vertrek, naar een ontwerp van den architect Nieuwland te Huizum, voor zittingslokaal ingericht, den 1 Juli 1921 in gebruik genomen. September 1922 werd tot aankoop van een groote brandkast met pantserbekleding besloten.

Alhoewel publiciteit werd gegeven aan de jaarcijfers, werd in 1924, over het afgelopen boekjaar, het eerste Jaarverslag uitgegeven.

Bij schrijven van den 10 Juni 1924 aan den Ned. Spaarbankbond werd

Interieur zittingslokaal van de Spaarbank.

kennis gegeven van toetreding van de Spaarbank tot het Ned. Spaarbankbureau, de in 1924 opgerichte contrôledienst van den bond.

Het rapport betreffende de eerste gecontroleerde balans over 1924 werd 1 Mei 1925, door genoemd bureau uitgebracht.

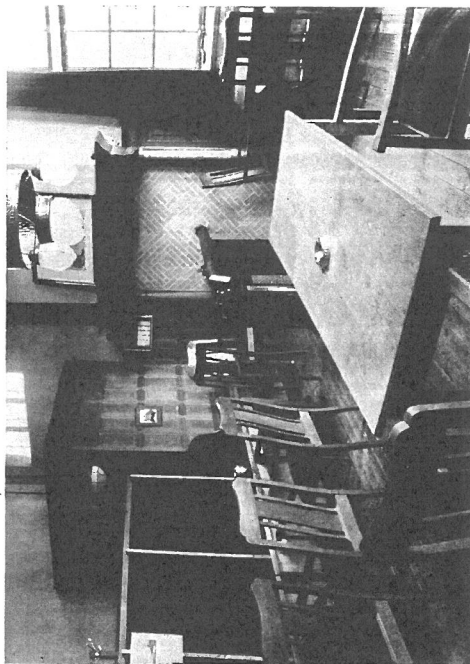
Op grond dezer contrôle werd de Spaarbank gemachtigd te publiceeren, dat zij was aangesloten bij het Nederlandsch Spaarbankbureau.

Alhoewel de jaarlijksche gecombineerde vergadering van Spaarbankdirecteuren met het Bestuur van het Departement Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, thans veel van haar oorspronkelijk karakter verloor, omdat de contrôle thans door het Spaarbankbureau was

overgenomen, werd nochtans met deze traditie niet gebroken en het onderzoek vervangen door behandeling van accountantsrapport en jaarverslag.

In de vergadering van 20 Januari 1926 werd tot aansluiting besloten bij de door den Nederlandschen Spaarbankbond afgesloten Collectieve fraude-, beroovings- en inbraakverzekering.

Daar de daken der spaarbankwoningen reeds geruimen tijd in slechten toestand verkeerden, werd 25 Maart 1929 besloten tot vernieuwing der

Interieur zittingslokaal van de Spaarbank.

daken van zeventien woningen, staande aan de Noordergracht, over te gaan. In den loop van 1929 kreeg het werk zijn beslag.

Alle woningen werden tevens van een zolderkamerijtje voorzien. Enkele jaren later (in 1931) werden de woningen aan de Heeren-gracht van nieuwe daken voorzien.

Sedert Maart 1929 worden door de Spaarbank, spaarbusjes beschikbaar gesteld. Einde 1937 waren 259 busjes in omloop.

Begin 1929 werden onderhandelingen gevoerd met de Franeker Landbouw Coöperatie over den verkoop van een perceel bouwland, groot 1-1-0 H.A., liggende aan de Zuidergracht.

Alhoewel dit perceel land aan 19 personen in akkers was verhuurd, werd, teneinde aan de industriele belangen hier ter stede tegemoet te komen, tot verkoop besloten.

Reeds vele malen was de wenschelijkheid besproken om het aantal zitdagen uit te breiden.

In de vergadering van 23 December 1929 werd in principe besloten hiertoe over te gaan en wel op marktdag, des Maandags van 1—2 uur.

5 Mei 1930 werd definitief besloten den tweeden zitdag aan te vangen op Maandag, 16 Juni 1930.

Het aantal behandelde posten dezer zitting is in de laatste jaren toenemende, terwijl gedurende de eerste maanden van het jaar, in verband met een grooteren toeloop voor rentebijbeschrijving, het werk op de Zaterdagavondzittingen hierdoor aanmerkelijk wordt verlicht.

Wij memoreeren hier, dat de Voorzitter der Spaarbankdirectie, de heer W. Koning, 19 Mei 1931 den dag herdacht, waarop hij 25 jaren geleden tot Directeur van de Spaarbank werd benoemd.

De economische inzinking in 1931 veroorzaakte een debacle der effectenmarkt.

Volgens toelichting in het jaarverslag, werd het effectenbezit van de Spaarbank over 1931 berekend volgens de laatste beursnotering in December 1931, behalve de obligatiën ten laste van den Nederlandschen staat, provinciën en gemeenten en van de twee groote Nederlandsche Spoorwegmaatschappijen (SS en HYSM), die op de balans werden gebracht voor de waarde, waarvoor deze fondsen onder bepaalde omstandigheden en voorwaarden bij de Nederlandsche Bank in beleening konden worden gegeven krachtens de door de Regeering en de Nederlandsche Bank met den Nederlandschen Spaarbankbond in November/December 1931 gevoerde briefwisseling.

Per 31 December 1931 werd op effecten een nadeelig koersverschil geboekt van f 98.476.39 en daalde de Reserve van f 195.018.78 tot f 111.657.46.

Deed de heerschende crisis zich voor de Spaarbank in het jaar 1931 ten opzichte van het fondsbezit ten eerste gelden, dit kon over 1932 ten aanzien van de inleggers worden gezegd.

Tegenover den inleg in 1932 van f 162.654.49 (v.j. 248.605.65) stond een terugbetaling van f 223.357.67% (v.j. 190.868.99%).

Vermelding verdient het feit, dat de eerste maanden van 1932 meer werd ingelegd dan terugbetaald en de schuld aan inleggers reeds in Januari het MILLJOEN overschreed en per ultimo Maart het hoogste bedrag werd bereikt n.l. f 1.006.683.—.

In een gecombineerde vergadering met Heeren Bestuurders van het Nutsdepartement werd 20 Juni 1933 het concept eener voorgestelde statutenwijziging besproken.

De d.d. 13 Juni 1914 gewijzigde statuten werden opnieuw herzien en vastgesteld bij notarieele akte van 30 Januari 1934.

Betreffende de financieele verhouding tot het Departement Francaker der Mij. tot Nut van 't Algemeen werd bepaald, dat de winst telken jare aangewend zal worden om den waarborg voor de inleggers te vergrooten en tegen eventueele verliezen gewapend te zijn.

Wanneer uit de balans van eenig boekjaar blijkt, dat het actief der bank het bedrag der aan inleggers verschuldigde gelden met meer dan 20 % te boven gaat, wordt van de bedrijfswinst over dat jaar ter beschikking van het Nutsdepartement gesteld:

50 % indien of voorzoover deze bedrijfswinst niet meer dan f 6000.— bedraagt;

25 % van de meer dan f 6000.— bedragende bedrijfswinst.

Eventueel kan een uitkeering van ten hoogste 10 % uit de bedrijfswinst worden toegestaan, indien op grond van dit bepaalde geen uitkeering zou plaats vinden.

In deze statuten werd vastgelegd, dat de Spaarbank verplicht is lid te zijn van den Nederlandschen Spaarbankbond en zich onder controle te stellen van het door dien bond gestichte Spaarbankbureau en alle omtrent die controle door dit Spaarbankbureau uitgebrachte rapporten aan het Bestuur van het Departement over te leggen.

Voor reclame worden sedert 1934 kalenders uitgegeven.

Met ingang van 1 Januari 1935 werd de inleggers-administratie uit losbladige boeken op kaarten overgebracht. De controle op de inleggers-rente werd verscherpt door ingevoerde controlestaten.

Einde 1935 werden onder de kinderen der hoogste klassen van twee openbare en twee bijzondere scholen 300 Molenbouwplaten (uitgegeven door den Nederlandschen Spaarbankbond) verspreid.

Voor de inlevering van den molen werd op Woensdag 15 Januari 1936 een zitting gehouden des middags van 3—6 uur. Aan elk kind, dat de bouwplaat goed uitgevoerd inleverde, werd een spaarbankboekje met f 1.— inleg uitgereikt.

Het resultaat was, dat hiervoor 177 kinderen in aanmerking kwamen.

Einde 1937 kon worden geconstateerd, dat het aantal behandelde posten op deze boekjes 432 bedroeg en het tegoed inclusief den eersten inleg van f 1.— in totaal f 1102.35, zoodat deze reclame wel aan het doel, den spaarzin aan te kweken, heeft beantwoord.

27 Maart 1937 herdacht de penningmeester, de Heer C. Hoekstra, zijn 25-jarig jubileum als Directeur van de Spaarbank. De Heer Hoekstra volgde in 1912 zijn vader op, die in 1889 zitting nam in het college van Directeuren.

Het jaar 1937 kenmerkte zich door geldruimte, voortdurend dalenden rentestand en talrijke conversies.

Van het per 31 December 1936 op de balans voorkomende bedrag aan effecten ad f 724.409.34, werd in 1937:

geconverteerd en afgelost f 428.705.—
waartegenover een bedrag staat wegens conversies en aan-
koopen van f 408.937.44

In tegenstelling met de jaren 1932/1936, in welke de terugbetaling den inleg aanmerkelijk overtrof, werd gedurende 1937 f 11.236.94 meer gestort dan teruggehaald.

De schuld aan inleggers kwam in 1937 voor den eersten keer op de balans voor met een bedrag van meer dan een millioen en wel met f 1.000.218.95%.

De reserve steeg tot f 240.333.09½ of 24.03 % van het aan inleggers verschuldigde.

Voor het jaar 1938 werd de rente bepaald op 2.64 %.

(In 1888 werd de door „Deelnemers” te genieten rente vastgesteld op 3 %, welke rente in den loop der jaren ook 4 % en 3.6 % is geweest.)

Teneinde zooveel mogelijk oneigenlijke spaargelden te weren, werd bepaald dat slechts bedragen tot een maximum van f 500.— per maand mogen worden ingelegd.

Bij het eindigen van dit overzicht spreken wij den wensch uit, dat de Spaarbank zich in de komende jaren op normale wijze verder moge ontwikkelen.

T. MULDER,

Boekhouder.

Franeke, Augustus 1938.

BIJLAGE I.

WET VOOR DE SPAARBANK TE FRANEKER.

Art. 1

De Spaarbank is bijzonder daargesteld ten behoeve van minvermogens.

Art. 2.

De beoordeeling en beslissing wie al of niet als Deelnemers zullen worden aangenomen, is geheel overgelaten aan het Bestuur der bank, hetwelk daartoe termen vindende bevoegd is.

a. Aan dezen of genen de deelneming te weigeren.

b. Den bevoorens aangenomen Deelnemer de verdere inbrengst te ontzeggen, en

c. Zijne ingebragte gelden, zonder opvraag te doen terugnemen.

In het laatste geval zal het Bestuur daarvan, of schriftelijk aan den belanghebbende zelfven, of door middel eener advertentie in de Leeuwarder Courant kennis geven; terwijl de deelnemer, bij verzuim van terughaaling der opgezegde gelden geene renten zal kunnen vorderen, dan tot den bepaalden, hem aangezegden, of aangekondigden termijn.

Art. 3

In de Spaarbank zal door ieder, aan wien door het Bestuur de deelneming niet geweigerd wordt, op elken zittag geld ter bewaring kunnen worden gebragt, mits niet minder dan 10 cent tegelijk.

Art. 4.

Het Bestuur zal eenen deelnemer, wiens gezamenlijke inbrengsten tot vijfthonderd guldens gestegen zijn, verderen inbreng kunnen weigeren.

Art. 5.

De Spaarpenningen van kinderen, uit den meergegoeden stand zullen worden aangenomen, mits derzelver gezamenlijk bedrag voor ieder kind de som van tweehonderd guldens niet te boven ga.

Art. 6.

Zoodra eene inlage eene gulden bedraagt, zal dezelve interest doen, in te gaan op den eersten dag der maand, nadat de inlage zal zijn geschied, of tot de som van eene guldens geklommen.

Art. 7.

Alle sommen van eene gulden en daarboven, welke door het terugnemen van geld tot onder eene gulden verminderen, worden renteloos tot dat zij weder tot eene gulden zullen zijn aangegroeid.

Art. 8.

Bij rentegevende inlagen van eene gulden en daarboven, wordt echter de rente slechts van volle guldens berekend, zoodat bij eene inlage van f 1.50, de rente slechts voor eene gulden en bij eene inlage van f 2.50, voor twee guldens berekend wordt.

Art. 9.

De rente wordt berekend bij de volle maand en wordt geene rente van gedeelten eener maand toegestaan.

Art. 10.

De niet opgevraagde renten zullen jaarlijks bij het sluiten van het Boekjaar, hetgeen voor de eerste maal zal plaats hebben op den dag, nadat de Bank een jaar zal hebben bestaan, bijgeschreven worden bij het ingebrachte kapitaal en van die bijschrijving af aan rente doen.

Art. 11.

De rente door de Deelnemers te genieten wordt bepaald op drie percent in het jaar.

Art. 12.

Het Bestuur kan niet worden verplicht, tusschentijds eene bijschrijving en afrekening van renten, over een gedeelte van een jaar te doen.

Art. 13.

De ingelegde gelden kunnen worden opgevraagd en op elken zitdag der bank worden terugbekomen, doch zal men sommen terugverlangende boven de vijf en twintig en beneden de honderd guldens acht dagen vooraf en sommen van honderd guldens en daarboven eene maand vooraf moeten waarschuwen.

Art. 14.

Het Bestuur der Bank is ten volle bevoegd om, in buitengewone omstandigheden, hierin veranderingen te maken en den termijn van opzegging, zelfs zeer aanmerkelijk, al ware het zes maanden, te verlengen.

Indien het in 't belang der Bank noodig schijnen mogt den termijn nog langer dan zes maanden te verlengen, zal daaromtrent met gemeen overleg van het Bestuur van het Departement Franeker der Maatschappij

tot Nut van 't Algemeen worden beschikt, zullende nogthans dit artikel geene betrekking hebben tot zulke personen wier geheele inleg vijf en twintig guldens of daar beneden bedraagt.

Art. 15.

Aan elken inlegger zal tegen betaling van tien cents een boekje worden afgegeven, geparafeerd door eenen der Directeuren van de Bank, bevattende een afschrift dezer Wet en eene nauwkeurige vermelding van de voor- en toename des Deelnemers zijne qualiteit en woonplaats en voor zooverre doenzijl aanwijzing van Wijk, Letter en Nummer.

Art. 16.

Dit boekje zal bij iedere inlage of terugontvangst van penningen moeten worden overgelegd, zullende de inbrengst en uitbetaling van gelden daarin telkens aangeeteekend en met de naamteekeningen van twee Directeuren voorzien worden.

Art. 17.

Dit boekje zal de rekening uitmaken tusschen den Deelnemer en het Bestuur der Bank, alsmede het eenige bewijs, zonder welks overlegging, de Deelnemer geene gelden aan de Bank toevertrouwd, kan terugbekomen.

Art. 18.

De uitbetaling van gelden geschiedt aan den Houder of Toonder van het boekje, onverschillig of hetzelfde al of niet ten zijnen name mogt staan.

Art. 19.

Indien bij het opvragen van gelden, Directeuren twifelen, of de Houder van het boekje wel de regtmatige eigenaar of houder zij, zijn zij gerechtigd de betaling uitstellen en vooraf zoodanige, zoo veel mogelijk weinig kostbare bewijzen te vorderen, als zij ter hunner overtuiging noodig achten, terwijl bij gebreke van die bewijzen, de uitbetaling zal kunnen worden uitgesteld of afgewezen.

Art. 20.

De in de Bank ingebrachte gelden zullen zoo min mogelijk renteloos blijven liggen, maar door het bestuur op de beste en zekerste wijze belegd en aan particulieren op geenerlei wijze dan tegen voldoende waarborg en voor niet langer dan drie maanden uitgeleend mogen worden.

Art. 21.

De gelden en effecten der bank zullen in eene ijzeren kist van twee

of drie verschillende sloten voorzien bewaard worden en de sleutels bij onderscheidene Leden des Bestuurs berusten.

Art. 22.

Indien eenmaal door onvoorziene omstandigheden de waarde van het fonds niet toereikende mogte zijn tot eene volle uitbetaling der ingelegde gelden, zal het Bestuur kunnen volstaan hetzij in geval van ontbinding, hetzij bij instandhouding der bank, met aan de Deelnemers eene penning pondsche uitdeeling te doen.

Art. 23.

Alle voordeelen en winsten der Bank zullen worden aangelegd tot een Fonds van Waarborg voor de Deelnemers.

Art. 24.

Het regt van eigendom op de aan de Bank vertrauwde gelden wordt verloren door alle Deelnemers, zonder onderscheid van jaren, ingevalle van niet voldoening aan eene oproeping in de Leeuwarder Courant, om die gelden af te halen; hetzij die oproeping bij name geschiede, hetzij dezelve de gezamenlijke schuldeisers der bank betrefte en zulks na verloop van één jaar na den datum, dier oproeping, van sommen beneden de Tien guldens en na verloop van drie jaren van sommen van tien guldens en daarboven. In het laatste geval zal deze oproeping jaarlijks worden herhaald.

Art. 25.

Het Bestuur der Bank termen vindende om dezelve te ontbinden zal zijne redenen openleggen in de vergadering van het Departement Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, ten einde met eene commissie uit dezelve, de meest doelmatige middelen ter ontbinding te bewerkstelligen, met inachtneming van art. 24 dezer Wet.

Ingevalle tot ontbinding der bank is besloten, zullen de deelnemers niet langer eenige renten kunnen vorderen, dan tot den laatsten dag der maand, waarin het besluit tot ontbinding genomen is.

Art. 26.

Ingevalle van ontbinding der Bank zal over alle onafgehaalde gelden, alsmede over het fonds van Waarborg worden beschikt door het Bestuur der Spaarbank, het Bestuur van het Departement Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en eene daartoe te verzoeken Commissie uit het Bestuur der Stad Franeker tot zoodanig nuttig einde, als dan zal worden goed gevonden in welke beschikking ieder der genoemde ligchamen eene gelijke stem zal uitbrengen.

Art. 27.

Het Bestuur der Bank wordt toevertrouwd aan vijf personen onder den titel van Directeuren der Spaarbank.

Art. 28.

Van deze Directeuren zal jaarlijks één aftreden, die echter weder benoembaar zal zijn; de rang der aftreding wordt voor de eerste maal, door het lot geregeld, de aftreding geschiedt dadelijk, na de jaarlijksche opnemng der rekening. De benoeming geschiedt door het Bestuur van het Departement Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, op voordragt van Directeuren der Spaarbank.

Art. 29.

Alle Zaterdagen, 's avonds van zes tot acht uren, zal het Bestuur der Bank zitting houden tot ontvangen en uitbetalen van gelden.

Art. 30.

De Directeuren nemen hunne functien gratis waar.

Art. 31.

Zij brengen in rekening alle onkosten op de administratie der Bank vallende.

Art. 32.

Zij doen binnen drie maanden na het sluiten van het boekjaar jaarlijksche rekening aan het Bestuur van het Departement Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen ten overstaan van eene daartoe door dat Bestuur uittenoodigen Commissie uit het stedelijk Bestuur van Franeker.

Art. 33.

Zij mogen nimmer schuldenaars der Bank zijn.

Art. 34.

Ingevalle van verschil, hetzij over eenig artikel van deze Wet, hetzij uit eenige andere oorzaak, tusschen Directeuren en den of de belanghebbenden, wordt ieder Deelnemer gehouden te hebben afgezien van alle regterlijke vervolgingen of proceduren en zich te hebben verbonden, om het verschil door drie arbiters te doen uitwijzen en zich aan dit gewijsde onherroepelijk te onderwerpen.

Art. 35.

De arbiters zullen worden benoemd één door het Bestuur der Bank,

één door het Bestuur van het Departement Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en één door den belanghebbende.

Art. 36.

Het Departement Franeker der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen houdt aan zich de bevoegdheid om, op voordragt van Directeuren dezer spaarbank, zoodanige veranderingen en vermeerderingen in dit Reglement te maken als het voor dezelve noodig zal oordeelen.

Aldus vastgesteld den 16 Augustus 1838.

BIJLAGE II.

NAAMLIJST VAN DIRECTEUREN 1838—1938.

D. Feikema	1838—1860.
Mr. A. Telling	1838—1863.
L. R. Fontein	1838—1847.
J. A. Jorritsma	1838—1845.
T. C. Böger	1838—1877.
N. Bogtstra	1846—1862.
Mr. G. Schot	1847—1888.
E. Feikema	1860—1906.
J. Jellema	1860—1877.
R. Fontein	1863—1884.
J. H. van der Meulen	1864—1867.
G. Haima van der Wal	1877—1899.
E. M. Mulder	1878—1889.
J. Bogtstra	1884—1908.
K. van Riesen	1888—1915.
L. Hoekstra	1889—1912.
H. de Haas	1900—1911.
W. Koning	1906—heden.
S. Posthumus	1908—1913.
J. Sinninghe Damsté	1912—1921.
C. Hoekstra	1912—heden.
S. Buwalda	1913—1928.
T. Y. Steensma	1915—1917.
A. Kruseman	1917—1921.
S. J. Prummel	1921—1929.
I. Posthuma	1921—1934.
W. B. Aalbers	1928—heden.
F. W. Steenhuisen	1929—heden.
W. Jensma	1934—heden.

NAAMLIJST VAN BOEKHOUDERS.

S. Petraeus	1874—1893.
W. Westra	1894—1923.
T. Mulder	1923—heden.

VIJF BALANSEN.

	1e boekjaar 1839	25e boekjaar 1863	50e boekjaar 1888	75e boekjaar 1913	99e boekjaar 1937
ACTIVA					
Kas	51.50	1.749.30	1.529.74	9.800.28½	3.122.09
Effecten	6.105.21	31.681.25	113.710.—	326.762.50	711.832.05
Bouwland	—	11.800.—	28.496.81	18.500.—	14.535.60
Woningen	—	—	18.325.44½	24.000.—	34.700.—
Hypothecaire Leeningen	—	—	—	2.000.—	259.790.—
Leeningen tegen Onderh. Schuldtekentenissen	—	—	—	—	231.659.—
Postcheque en Girodienst	—	—	—	—	4.101.02
Huurrecht Zittingslokaal	—	—	—	—	1.—
Meubilair	—	—	—	—	1.—
Interest Effecten	—	—	—	—	4.202.77
Interest Hyp. Leeningen	—	—	—	—	4.339.62
Interest Onderh. Leeningen	—	—	—	—	1.011.15
Exploïtatïe Bouwland	—	—	—	—	426.25
Exploïtatïe Woningen	—	—	—	—	1.956.37
Bankrenten	—	—	—	—	14.95
	6.156.71	45.230.55	162.061.99½	381.062.76½	1.271.722.87
PASSIVA					
Inleggers	6.095.64½	37.749.35½	115.661.89½	302.072.47½	1.000.218.95½
Reserve	61.06½	7.481.19½	36.400.09½	68.990.28½	243.333.09
Nederlandsche Bank	—	—	10.000.—	10.000.—	20.016.78
Rotterdamsche Bank	—	—	—	—	2.816.44
Amsterdamsche Bank	—	—	—	—	180.15
Dep. Franeker Mij. tot Nut van 't Algemeen	—	—	—	—	4.786.82
Bankrenten	—	—	—	—	49.10
Exploïtatïe Woningen	—	—	—	—	270.72
Onkosten	—	—	—	—	50.81
	6.156.71	45.230.55	162.061.99½	381.062.76½	1.271.722.87

TWINTIG LUSTRUMS.

	Inleg	Terugbetalng	Schuld Inleggers	Reserve
1843	3.412.93%	3.262.56%	7.563.83	435.33%
1848	3.199.42	4.406.45	7.981.98	1.010.75
1853	8.149.92%	4.024.92	16.630.64%	1.885.13%
1858	8.939.49%	10.284.52%	25.901.04%	4.530.77%
1863	12.504.30	8.092.92	37.749.35%	7.481.19%
1868	14.142.46%	10.714.80	41.806.45%	11.413.51%
1873	16.859.99	15.748.75%	57.945.17	18.313.31
1878	29.253.75%	26.497.87	75.654.39%	24.888.25%
1883	31.370.37%	26.443.68	96.731.35%	27.079.89%
1888	29.819.86	33.887.92	115.661.89%	36.400.09%
1893	48.884.26%	36.409.09%	159.205.93%	44.050.88
1898	49.554.87	50.936.35	185.396.27	52.351.05
1903	84.780.61	79.399.46	213.093.83	53.924.12
1908	88.111.62%	97.011.61	291.008.05%	67.696.91
1913	82.791.12%	97.257.91	302.072.47%	68.990.28%
1918	86.122.96	93.214.55	263.221.14	80.383.53
1923	128.019.81	110.401.93	426.084.47	100.530.21%
1928	162.982.37%	128.288.48%	746.839.49%	178.039.43%
1933	172.816.88	211.162.76%	960.369.61	143.026.99%
1938 (1 Janr.)	213.688.34	202.431.40	1.000.218.95%	243.333.09%